

A rovas szabványosítása

Demeczky Jenő - 2013. 06. 05.

Bevezetés

A szabványalkotás célja így az, hogy mindenki számára elérhető módon rögzítsék a legjobb megoldások mikéntjét, és ezzel megkönnyítsék mind a felhasználók, mind a fejlesztők feladatát. Az így létrejött szabványhoz igazodó, más területet is érintő fejlesztések kidolgozói ezáltal biztosak lehetnek abban, hogy továbbfejlesztett megoldásaik kapcsolódni tudnak majd a többi megoldáshoz. A szabványok állandósága pedig az eltérő időben készült megoldások egymásra épülését szolgálja. Ezen jellemzők megléte esetén az adott szakterülettel foglalkozó közösség új tagjai az elfogadott legjobb megoldások rendszerezett, kellő részletességgel kidolgozott leírását kapják, így arra alapozva könnyebben és gyorsabban válhatnak a közösség hasznos, alkotó tagjaivá.

A szabványok és a szabványosítás fenti leírása azonban csak egy eszményi világban érvényesül maradéktalanul. A valóságban a szabványok legtöbbször érdekérvényesítő törekvések harcának eredményeként, az egymással ellentétes, vagy legalábbis egymástól eltérő megoldások mindenki számára elfogadható közös részeként – sok esetben azok összegeként – születnek meg. Ez az egyeztető, érdekérvényesítő folyamat viszonylag egyszerű, ha a gyakorlatban már létező, alaposan kidolgozott és használatba vett megoldások száma kevés, és az egyes megoldások elemeinek jelentős része megegyezik. Ilyenkor a szabványba kerülő közös megoldáselemekre minden érdekelt fél támaszkodhat, s ami ezeken túl van, az egyéni megoldásként

jelenik meg, de a kapcsolódási felületek szabványossága révén minden szereplő a közös megoldást támogatja.

A rovás jellegzetességei, szabályozása

A rovás szabályozásának vizsgálatához meg kell ismerkednünk a rovás néhány alapvető tulajdonságával. A rovás mint írásrendszer fő típusai a következő írásbeliségek: előrovás (protorovás), korai steppei rovás, Kárpát-medencei rovás, steppei rovás és székely-magyar rovás. A korai, vagyis a 17. századnál korábbi rovásírási szövegeknek van számos közös helyesírási sajátossága, amelyeket az *1. táblázat* mutat be (Hosszú 2013: 19).

A rovás alapú írásbeliség általános szabályai	
1. szabály	Jobbról balra haladt, de a 16. században a székely-magyar rovásban megjelent a balról jobbra haladó irány is. A Kárpát-medencei és a székely-magyar rovásban vannak példák az ökörszántásos (busztrófedon) írásirányra.
2. szabály	A hosszú magánhangzókat (pl. [á], [é]) rendszerint kiírták, a rövid magánhangzókat (pl. [a], [e]) pedig a legkorábbi időkben általában nem jelölték.
3. szabály	Az első szótag rövid magánhangzóját gyakran kiírták.
4. szabály	Esetenként használtak ligatúrákat, amelyekben minden mássalhangzót legalább részlegesen jelölni kellett.
5. szabály	Ha egymás mellett állt két magánhangzó, akkor legalább az egyiket kiírták.
6. szabály	A rövid és a hosszú magánhangzókat a 17. századig mindig ugyanaz a betű jelölte.
7. szabály	A mássalhangzók kettőzését általában nem jelölték.
8. szabály	A hosszú mássalhangzók esetét kivéve (<i>7. szabály</i>) rendszerint minden mássalhangzót kiírtak.

1. táblázat: A korai rovásemlékek helyesírási szabályai.

A székely-magyar rovás a magyar kultúra része, és napjainkban olyan tömegben jelennek meg ezzel az írással írt tartalmak, hogy fontossá vált az írás szabályainak tisztázása. A hagyományos helyesírás (*1. táblázat*) éppen úgy nem alkalmas a mai tartalom leírására, ahogy a latin betűs írásunkban sem használjuk az ómagyar helyesírást. Ehelyett a mai gyakorlat azt mutatja, hogy a latin betűs magyar

helyesírás írásjeleit, elválasztási szabályait alkalmazzák a rovásban is. Azonban a terület szabályozatlansága megmutatkozik a latin betűs, hagyományos helyesírású magyar és a nem magyar tulajdonnevek rovásra történő átírásában, ami a transliterálás mindkét irányú megvalósítását akadályozza. Ugyanígy szabályozatlan néhány, a rovásra egyedileg jellemző tulajdonság is, ilyenek pl. az összerovások, más szóval ligatúrák (pl. ÍRT), a bogárjelek (pl. TPRU), egyes alternatív grafémák (NYITOTT K, ill. K, EGYSZERŰ R, ill. R)

használata, stb. A következőkben ezeknek a szabályozási területeknek egy szeletével, a rovásírás egyes grafémáinak az Unicode kódtáblázatba illesztésével foglalkozunk.

A székely-magyar rovás tudatos egységesítésének gondolata a 20. század utolsó évtizedéből származik, amikor a korszerű rováshasználat iránti igény megnőtt. Ennek eredményeképp a jelenkori székely-magyar rovás különböző – néha csak egy-egy betűben eltérő – irányzatai igyekeztek saját grafémakészletüket véglegesíteni. A 2000-es évek elejétől a digitális technológiai alkalmazások iránti fokozódó érdeklődés miatt terítékre került a technikai szabványosítás is, melynek szakszerű elvégzésével régi adósságot törleszthetne a felhasználói közösség, valamint a szabványosítási szakma. Ehhez azonban látni kell, hogy a rovás írásrendszer szabványosításának elsődleges célja – amellett, hogy a kutatók, vagy hagyományőrzők számára lehetővé tegye a történeti rovásleletek reprodukcióját és a róluk való publikációt – az, hogy akadálymentesítse a korszerű, hétköznapi rováshasználatot a digitális alkalmazásokban, a tartalomfejlesztésben, illetve az adatkezelésben.

A közmegegyezést nehezíti, hogy a székely-magyar rovásírás soha nem vált hivatalos írássá, ezért nem volt példa olyan

egységesítő változtatásokra, amelyek minden helyi közösségi használatot meghaladó írásrendszeren bizonyos időközönként szükségszerűen bekövetkeznek. A rovás családi, nemzeti, területi hagyományként élt tovább, és sokasodott helyi változataiban. A székely-magyar rovásírás-történet egyik kézikönyve 54 ismert rovásábécét sorol föl (Mandics 2010: 50-95).

A rovás műszaki kódolása

Az Unicode kódolás elvileg azt a célt szolgálja, hogy a rovásírás múltbeli, illetve ma is meglévő változatossága a gyakorlatban mindenkinek a számítógépén a legegyszerűbben jelenjen meg. Ugyanakkor, ha rosszul vagy hiányosan kódolják a rovásírást, az károsan fog hatni a rovás természetes fejlődésére. Az írások kódolásával két nemzetközi szervezet, a Nemzetközi Szabványügyi Szervezet (ISO) és a Nemzetközi Elektrotechnikai Bizottság (IEC) közös szabványa foglalkozik, amelyet ezért ISO/IEC 10646-os szabványnak neveznek. Az ISO/IEC 10646 az alapja a főleg informatikai cégeket tömörítő Unicode Konzorcium által folyamatosan fejlesztett Egyetemes Karakterkészletnek (UCS), amit röviden Unicode-nak neveznek.

A rovás Unicode-ban való kódolásának a szükségességét mutatják a következő példák. Tekintsük az *1. ábrán* egy Wiki-jellegű, rovás paleográfiával foglalkozó webes enciklopédia egyik címlapját, a *2. ábrán* pedig egy másik címlap részletét. Mindkét esetben a rováskarakterek pusztán képként vannak megjelenítve. Ha egyszer bekerül az Unicode-ba a rovásírás, az is csak azokra a jelekre lesz megoldás, amelyek az Unicode-ban kódolva vannak. Így egy rossz vagy hiányos karakterkészlet hiába kódolnak az Unicode-ban – továbbra

is csak nehézkes pótmegoldással, azaz a szöveg közé ékelt képekkel lehet a megfelelő rováskaraktereket megjeleníteni.

Page [Discussion](#) [Read](#) [Vi](#)

Szekely-Hungarian Rovas

The **Szekely-Hungarian Rovas** script (in Hungarian: *székely-magyar rovás*) is one of the **Hungarian scripts**, belongs to the **Rovas Script Family**. The **Szekely-Hungarian Rovas** is the direct descendant of the **Carpathian Basin Rovas** script borrowing some characters from the **Steppean Rovas** script.

The descent of the Szekely-Hungarian Rovas script

The simplified genealogy of the Szekely-Hungarian Rovas is presented below. It is noteworthy that the scripts borrowed characters from more than one ancestors, see [Rovas Atlas](#) for its detailed discussion.

1. *ábra*: A Rováspédia nevű, a rovásírással foglalkozó webes adatbázis székely-magyar rovással foglalkozó oldalának fejrésze (Rovaspedia, <http://wiki.rovas.info>)

Character repertoire

The Hungarian Latin-based transliteration of the present-day used characters are **bold-faced**.^[1]

Carpathian Basin Rovas				
Character glyph	Character name	Hungarian transliteration	Sound value in the Carpathian Basin Rovas orthography	
Y	FORKED A	a	/o/a/	
Y	FORKED AA	á	/a:/, historically /*aε/	
X	B	b	/b/	
↑	C	c	/ts/, historically did not exist	
⊞	CS	cs	/tʃ/	
>	SHARP D	d	/d/	
Y	T	d	/d/	

2. *ábra*: A Rováspédia Kárpát-medencei rovással foglalkozó oldalának részlete (Rovaspedia, <http://wiki.rovas.info>)

Kérdés, hogy ha egy több ezer éven át, több tucat nyelv és kultúra által használt, és a mai felhasználók által is szerteágazóan, változatosan alkalmazott írást, a rovást szeretnék szabványosítani, hogyan közelítsünk a megoldás felé?

A nyelvek és írások számítógépes szabványosítása során nem ez az első ilyen jellegű probléma, ezért a megoldása jól ismert. A közös származás vagy területi-időbeli egymásra hatás következtében egymáshoz kapcsolódó írásrendszereket

(azonos jelek sokasága miatt) nem külön-külön, egyedi kódlapokon, hanem összefüggő kódlapok rendszerén, ún. kódtömbökön szabványosítják. Közismert példái ennek az átfogó, nyitott szabványosítási módnak a latin és a cirill betűs írások kódtömbjei. Pl. a latin betűk között több mint félezer különböző latin betűs karakter található az Unicode-ban. Ehhez teljesen hasonló probléma a székely-magyar rováson kívüli többi rovásírás kérdése. A rovásírások között olyan sok azonos graféma található, hogy egyetlen írás családnak lehet tekinteni ezeket, s ebben a szemléletben az egyes rovásírások mint rovás írásbeliségek, vagy másképpen kifejezve helyesírások jelennek meg, hasonlóan a latin betűs írásba tartozó különböző nemzeti helyesírásokhoz. Az ésszerű, tudományos megoldás ez lenne a különböző rovás írásbeliségek esetében is, ami egyrészt lehetőséget teremtene minden jelenlegi rovás műszaki használatához, másrészt meghagyná a jövőbeli kutatások eredményeinek rendszerszintű illesztési lehetőségét. Létezik olyan, a magyar kutatók és digitális tartalomszolgáltató szakemberek által kidolgozott szabványtervezet, amely megfelel ennek a szemléletnek (Demeczky et al. 2012).

A nemzetközi és hazai közvélemény a rovásírás történetéről és kapcsolatairól meglehetősen keveset tud, ezért a jelenleg nemzetközi szavazás alatt álló szabványtervezet vitatható elnevezésű, ún. „Hungarian” kódblokkja a történelmi, nyelvtörténeti szempontú és a karakteralakokat illető hiányosságai mellett további hibáktól is szenved. Megoldatlan a latin betűs helyesírásunkkal elvárható koherenciája. Ez a karakterkészlet sorrendjét is érinti, ami főleg számítástechnikai alkalmazásokban (pl. adatbázis-kezelés) okoz felesleges problémákat. Nem teszi lehetővé az akadálymentes digitális használatot sem a felhasználói, sem a kutatói kör – paleográfusok, nyelvészek, történészek, régészek – számára. Az Unicode stabilitási elve miatt elengedhetetlen, hogy csak

olyan szabványjavaslat kerüljön nemzetközi megvitatásra, amelyet a magyar tudományos közélet, valamint a digitális felhasználói kör meghatározó tagjai nem kifogásolnak.

Irodalom

Demeczky, Jenő – Hosszú, Gábor – Rumi, Tamás – Sípos, László – Zelliger, Erzsébet (2012): *Revised proposal for encoding the Rovas in the UCS*,

<http://std.dkuug.dk/jtc1/sc2/wg2/docs/n4367.pdf>, UTC: L2/12-331

Hosszú Gábor (2013): *Rovásatlasz*. Budapest, Milani Kft.

Mandics György (2010): *Róvott múltunk*. Arad: Irodalmi Jelen Kiadó.

Rovaspedia, angol nyelvű interaktív enciklopédia,

<http://wiki.rovas.info>

2 Replies to "A rovás szabványosítása"

Bakonyi Gábor., 10 év ago

A rovásírás esetén a lehető legrosszabb megoldásokat sikerült beleerőltetni a szabványba. A gond ott kezdődött, amikor a szabvány készítését valakik valamiért összekapcsolták a rovásírás modernizálásával. Az a furcsa helyzet állt elő, hogy a félresikeredett modernizálási kísérleteket hibás alapelvek szerint dilettáns csoportok többször megismételték, mert az átütő siker mindig elmaradt. A végeredmény egy nagy rakás egymással és a hagyományos rovásírással is összeférhetetlen

silányra sikeredett modernizált változat lett. A teljes zűrzavarban az egyik legsilányabb fércművet sikerült szabványban rögzítenie Michael Eversonnak és Szelp Szabolcsnak. Noha a rovásírást manapság szinte kizárólag nosztalgiázásra használják, a szabvány nem ad lehetőséget a hagyományos írásmódra, csupán az egyik újhullámos kiforratlan, átgondolatlan és sületlen változat használata lehetséges.

Bakonyi Gábor., **6 év ago**

Minden betűnek több alakváltozata, és ugyanannak az ÁBC-nek többféle betűkészlete lehetséges. A UNICODE éppen azt a célt szolgálná, hogy a külalakot elválassza az írott tartalomtól, így ne kelljen újra begépelni ha csak betűstílust szeretnénk váltani. Az a fő baj a Michael Everson féle változattal, hogy alakváltozatok és hangértékek kaptak kódokat, nem pedig a betűk, így pedig a UNICODE alapelveit is megerőszik. A Michael Everson féle rovásírás esetén újra be kell gépelnie a szöveget annak, aki betűtípust akar váltani. „Ekkora böszmeséget” egyetlen más írásrendszer esetén sem követtek még el!

Your Email address will not be published.

Comment

Name*

Email*

- Save my name, email, and website in this browser for the next time I comment.

Hozzászólás küldése

This site uses Akismet to reduce spam. [Learn how your comment data is processed.](#)

© 2025 e-nyelvmagazin.hu. All rights reserved.